

### **Recenzja monografii pt. *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*** (aut.: Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza)

[rec.] Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Poznań 2020, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, ss. 301.

<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2021-01-80-82>

Ostatnio nakładem poznańskiego Wydawnictwa Nauka i Innowacje ukazała się monografia pt. *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921-1939*, autorstwa częstochowskich historyków Eligiusza Małolepszego i Teresy Drozdek-Małolepszej z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. Jana Długosza od dłuższego czasu zajmujących się kwestią kultury fizycznej terenów wschodnich II Rzeczypospolitej. Recenzentem wydawniczym jest dr hab. Artur Pasko, historyk kultury fizycznej z Uniwersytetu w Białymstoku. Autorzy uzasadnili podjęcie tematu brakiem publikacji, która w sposób syntetyczny podejmowałaby tematykę dziejów kultury fizycznej i turystyki na obszarze województwa wołyńskiego w latach 1921-1939 i trudno się z tym stwierdzeniem nie zgodzić.

Monografia została oparta na bardzo obszernej bazie źródłowej zestawionej w bibliografii zgodnie z kryteriami przyjętymi dla prac historycznych. Podstawę źródłową uzupełniono literaturą, na którą składają się zarówno prace zwarte jak i artykuły. Składa się ona z 66 pozycji z czego 12 stanowią prace Autorów przygotowujących monografię. Stanowi to niemal piątą część ogółu i świadczy o znaczącym ich wkładzie w dotychczasowe efekty badań nad tematem. Źródła zostały podzielone na archiwalne, drukowane, prasę, relacje i źródła internetowe. Na szczególne uznanie zasługują zgromadzone źródła archiwalne, bowiem Autorzy dokonali kwerendy w siedmiu archiwach w tym w Państwowym Archiwum Obwodu Wołyńskiego na Ukrainie (warto, by w ewentualnych kolejnych wydaniach Autorzy rozważyli przetłumaczenie zarówno w bibliografii, jak i całej pracy tytułów opracowań i źródeł ukraińskich na język polski, co ułatwiłoby lekturę osobom nie znającym tego języka). Ponadto źródła archiwalne obejmują dwie składnice akt. Drugą grupę stanowią źródła drukowane, głównie dzienniki urzędowe organów szkolnych, a także komunikaty, roczniki i sprawozdania lokalnych i ogólnopolskich organizacji kultury fizycznej. Trzecią grupę źródeł stanowi prasa z lat 1921–1939 i 2017 (18 tytułów). Całość podstawy źródłowej uzupełniają dwie relacje pisemne Mirosława Hermaszewskiego i Włodzimierza Wiaderka oraz pięć źródeł internetowych. Bibliografia stanowi więc należyłą podstawę teoretyczną oraz szeroką bazę źródłową do powstania recenzowanej monografii. Całościowo należy ocenić ją bardzo wysoko.

Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz aneksów, bibliografii, wykazu skrótów, spisu tabel, streszczenia w języku angielskim i ukraińskim i indeksu nazwisk.

Monografię otwiera wstęp, w którym Autorzy uzasadniają ramy czasowe, szczegółowo przedstawiają aktualny stan badań nad zagadnieniem, zwięźle podają wykorzystane metody badawcze, wyjaśniają ideę powstania pracy, a także zawierają cel i problemy badawcze. W dalszej części wstępu podają wykorzystaną bazę źródłową i oceniają jej przydatność oraz przedstawiają zarys problematyki poszczególnych rozdziałów i informują o zastosowaniu układu rzeczowego w pracy. Wstęp spełnia więc wszystkie kryteria pracy historycznej.

Rozdział pierwszy pt. *Województwo wołyńskie w latach 1921–1939. Zagadnienia administracyjne i społeczne* i rozdział drugi pt. *Uwarunkowania rozwoju wychowania fizycznego i sportu w województwie wołyńskim w latach 1921–1939* mają charakter wprowadzający. Rozdział pierwszy nie posiada wewnętrznego, bardziej szczegółowego podziału. Autorzy przedstawili w nim strukturę narodowościową województwa, podział administracyjny oraz rozwój społeczno-gospodarczy i infrastruktury komunikacyjnej.

Całość uzupełniają liczne tabele oraz mapa województwa z 1926 roku. W rozdziale drugim wprowadzono podział na dwa podrozdziały, w których autorzy kolejno ukazali: *Uwarunkowania prawno-organizacyjne i materialno-finansowe* (podrozdział 1.) oraz *Kadrę szkoleniową, pedagogiczną, sędziowską i aktyw społeczny* (podrozdział 2.). Autorzy trafnie określili, że głównym czynnikiem warunkującym rozwój wychowania fizycznego, sportu oraz przysposobienia wojskowego w miastach i na wsi była działalność lokalnych struktur organizacyjnych Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFiPW) na wielu płaszczyznach, zaś szczególnie dynamiczny rozwój kadry na potrzeby wychowania fizycznego, sportu i przysposobienia wojskowego w województwie wołyńskim nastąpił w latach trzydziestych XX wieku nie tylko za sprawą PUWFiPW, ale także uczelni, związków sportowych oraz klubów i towarzystw społecznych.

Następne dwa rozdziały stanowią najobszerniejszą część pracy. W rozdziale trzecim pt. *Spoleczny zasięg kultury fizycznej* wyodrębniono aż dwanaście podrozdziałów, gdzie ukazano – zgodnie z układem rzeczowym – działalność różnego rodzaju organizacji i instytucji na polu wychowania fizycznego i sportu. Autorzy interesująco i ze szczegółami opisali kolejno: *Wychowanie fizyczne i sport w szkolnictwie* (podrozdział 1.), *Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej i Żeńskiej* (podrozdział 2.), *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”* (podrozdział 3.), *Wiejskie Uniwersytety Ludowe* (podrozdział 4.), *Wołyński Związek Młodzieży Wiejskiej* (podrozdział 5.), *Związek Strzelecki* (podrozdział 6.), *Związek Harcerstwa Polskiego* (podrozdział 7.), *Automobilklub Wołyński* (podrozdział 8.), *Aeroklub Wołyński* (podrozdział 9.), *Wojewódzki Związek Straży Pożarnej* (podrozdział 10.), *Wychowanie fizyczne i sport w działalności organizacji młodzieżowych i społecznych mniejszości narodowych* (podrozdział 11.) i *Inne organizacje działające na polu wychowania fizycznego i sportu* (podrozdział 12.). Pozwoliło to zaprezentować, na jakie aspekty kultury fizycznej dana organizacja czy instytucja zwracała szczególną uwagę w swej działalności.

Rozdział czwarty pt. *Rozwój ruchu sportowego* podzielono na trzy główne podrozdziały: *Okręgowe Związki Sportowe* (podrozdział 1.), *Kluby i towarzystwa sportowe* (podrozdział 2.) oraz *Rozwój dyscyplin sportowych* (podrozdział 3.). W ramach tego ostatniego Autorzy dokonali bardziej szczegółowego podziału uwzględniając: *Sporty indywidualne (boks, jeździectwo, kolarstwo, lekkoatletyka)* (3.1.), *Gry sportowe (piłka nożna, piłka siatkowa, tenis, tenis stołowy)* (3.2.), *Sporty strzeleckie (strzelectwo)* (3.3.), *Sporty wodne (kajakarstwo, pływanie, wioślarstwo)* (3.4.), *Sporty zimowe (narciarstwo, hokej na lodzie)* (3.5.), *Inne sporty (automobilizm, modelarstwo, szybownictwo, szachy, sport motocyklowy, sport pożarniczy, zawody marszowe)* (3.6.), *Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu (1929–1939)* (3.7.) i *Państwowa Odznaka Sportowa i Odznaka Strzelecka* (3.8.). W pierwszych dwóch podrozdziałach Autorzy skupili się na początkach działalności poszczególnych okręgowych związków, klubów oraz towarzystw sportowych, a także ich strukturze i celach działalności. Z przedstawionego materiału wynika, że ich rozwój nastąpił głównie w latach trzydziestych XX wieku. W ostatnim podrozdziale Autorzy zawarli mnóstwo interesujących danych dotyczących wołyńskich klubów, towarzystw sportowych oraz innych organizacji zajmujących się sportem wraz z ich osiągnięciami, najważniejszymi wynikami, zawodami, których byli inicjatorami oraz informacjami, jak prezentowały się na tle innych regionów II Rzeczypospolitej. Całość uzupełniają liczne tabele.

Ostatni rozdział wieńczący część opisową monografii pt. *Turystyka i rekreacja fizyczna w województwie wołyńskim w latach 1921–1939* zasadniczo został podzielony na dwa podrozdziały: *Turystyka w województwie wołyńskim w okresie międzywojennym* (podrozdział 1.) oraz *Działalność na polu rekreacji fizycznej* (podrozdział 2.). Autorzy zaprezentowali rozwój turystyki zwracając uwagę na działalność i inicjatywy oddziałów Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego Okręgu Wołyńskiego oraz rozwój turystyki wodnej i turystyki szkolnej. Nie zabrakło też danych na temat natężenia i rozłożenia ruchu turystycznego w poszczególnych regionach województwa. Dopelnieniem działalności turystycznej była rekreacja fizyczna, która obejmowała przede wszystkim dzieci i młodzież szkolną, a w późniejszym czasie osoby starsze.

Pracę zamyka zakończenie napisane w sposób zwięzły. Autorzy dokonali podsumowania ukazanych zjawisk historycznych ograniczając warstwę oceniającą i porównującą, którą warto byłoby mocniej uwypuklić przy okazji kolejnych wznowień. Ważną część pracy stanowią aneksy liczące 36 stron i obejmujące następujące elementy: wyniki wybranych meczy piłki nożnej w rozgrywkach ligowych Podokręgu Wołyńskiego Lwowskiego OZPN; wyniki wybranych meczy piłki nożnej w rozgrywkach ligowych Wołyńskiego OZPN; mecze towarzyskie drużyn piłkarskich z województwa wołyńskiego; fotografie; afisze spotkań piłki nożnej z udziałem drużyn z Wołynia. Warto byłoby rozważyć przy ewentualnych wznowieniach uzupełnienie aneksu o podobne informacje z innych dyscyplin sportowych.

Monografia Eligiusza Małolepszego i Teresy Drozdek-Małolepszej pt. *Kultura Fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939* odtwarza ważny fragment dziejów kultury fizycznej i turystyki części ziem wschodnich II Rzeczypospolitej, który dotychczas nie znajdował się w szerszym kręgu zainteresowań historyków kultury fizycznej. Autorzy wykorzystując obszerną bazę źródłową ukazali wiele nowych faktów dotyczących wychowania fizycznego, sportu, turystyki i rekreacji fizycznej w województwie wołyńskim. Bezsprzecznie opracowanie należy polecić historykom, nauczycielom, pasjonatom i osobom pracującym w instytucjach związanych z kulturą fizyczną i turystyką.

Recenzent:

Dr, Akademia Wychowania Fizycznego  
Józefa Piłsudskiego w Warszawie,  
e-mail: arkadiusz.wlodarczyk@awf.edu.plc

Arkadiusz Włodarczyk